

Nikolina N. Zobenica*

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet
Srbija

KRATKA PRIČA ILZE AJHINGER U NEMAČKOJ I SRPSKOJ KNJIŽEVNOSTI

UDC 821.112.2-32.09 Aichinger I.
Originalan naučni rad

Kratka priča („Kurzgeschichte“) je u nemačku i austrijsku književnost ušla posle Drugog svetskog rata, kada se literarna scena u ovim zemljama otvorila za savremene tokove evropske i američke književnosti, uključujući i romane i pripovetke („short story“) Ernsta Hemingveja. Među brojnim autorima koji su prihvatili ovu književnu vrstu bila je i Ilze Ajhinger (1921), a pojedine njene priče spadaju u vrhunska ostvarenja tog žanra. U ovom radu će biti dat pregled njenih kratkih priča, kao i kontrastivna analiza onih koje su prevedene na srpski jezik i originala, sa ciljem da se ukaže na problem adekvatnosti prilikom prevođenja, kao i moguća rešenja u duhu jezika na koji se prevodi.

Ključne reči: *kratka priča, Ilze Ajhinger, analiza i kritika prevoda.*

Nije slučajno upravo kratka priča postala reprezentativna književna vrsta posleratne književnosti. U okviru ovog žanra autori su mogli na jezgrovit način da prikažu granične životne situacije nakon kapitulacije, kao i konflikte koji su proizašli iz međusobnog optuživanja i pozivanja na postulat humanosti, iz iritacije vere i gubitka iluzija zbog rata, fašizma, terora, zarobljeničtva, povratka kući, izolacije, zbog svih događaja iz neposredne prošlosti i sadašnjosti koji su potresali tadašnju Nemačku i Austriju. U kratkoj priči pisci nemačkog govornog područja su mogli da daju oštar presek bujice života, da zadru u dubinu, a da ne zahvataju u širinu (Schnell 2003: 92). Mogli su da na jezgrovit način iskažu ono što im je na umu i na srcu, a da pritom izbegnu patetične opise stradanja i patnji.

Ilze Ajhinger – život i delo

Život je Ilzi Ajhinger pružio mnogo materijala za kratku priču. Njeni roditelji, lekarka i učitelj, razveli su se ubrzo nakon rođenja bliznakinja Ilze i Helge (1.11.1921). Budući da je majka po Nirnberškim zakonima bila punokrvna Jevrejka, bila je zaštićena samo dok je živela sa svojim kćerkama, „mešancima prvog reda“. Međutim, svi članovi njene porodice su deportovani 1942. godine u Minsk i niko se nikada nije vratio. Iako je Helga uspela da pobegne u Englesku s prvim transportom 1939. godine, Ilze i majka nisu mogle da joj se pridruže, pa su ratne godine provele u Beču. Život tih godina, strašna iskustva „dece sa pogrešnim babama i dedama“ Ilze Ajhinger je opisala u dirljivom romanu *Veća nada* (*Die größere Hoffnung*, 1948) (Reichensperger 1991: 5-8).

* Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad; e-mail: nikolinazobenica@gmail.com

Iako danas predstavlja jedan od najznačajnijih primera razračunavanja sa nacionalsocijalizmom i progonom Jevreja i stalno se iznova prešampava, kad se pojavio, ovaj roman nije privukao pažnju šire publike (Glaser 1997: 87).

Žrtve progona u ovom romanu su deca kojoj nikakav trud, prilagođavanje ili dobro ponašanje ne mogu da pomognu, samo zato što su Jevreji (Barner 2006: 59). Iako vreme i mesto odigravanja radnje nisu precizno navedeni, roman vrvi konkretnim detaljima o Nirnberškim rasnim zakonima i o zabranama za Jevreje, o bombama i borbama. Međutim, diskurs je dečje-bajkovit i biblijski, a prikazivanje progona i uništenja je pretvoreno u priču o iskušenju i nadi u spas i oslobođenje. Žuta Davidova zvezda u ovom romanu više nije žig ugroženog autsajdera, već znak lične tragične izabranosti i postaje jutarnja zvezda pod kojom junakinja prilikom oslobođenja (Beča) polazi u trijumfalnu smrt. Iako nije punokrvna Jevrejka, ona svojevolejno preuzima na sebe mučeništvo Jevreja i na taj način ostvaruje ličnu slobodu, koja uliva strah čak i njenim zaslepljenim progoniteljima (Glaser 1997: 87-88, 379).

Mada u romanu ima autobiografskih elemenata, suštinska razlika između Ilze Ajhinger i glavne junakinje Elen jeste da ona umire na kraju dok trči u susret nadi, dok je Ilze Ajhinger preživela – da bi pisala o nadi. Nakon što su se ratne strahote okončale, Ilze Ajhinger je pokušala da nastavi sa normalnim životom, pa je kao i njena majka upisala studije medicine, ali ih nije završila. Radila je kao lektor u izdavačkim kućama u Beču i Frankfurtu na Majni, a onda se zaposlila kao saradnica na otvorenom univerzitetu u Ulmu. Kao priznata književnica je postala član PEN-kluba i Grupe 47 (Bortenschlager 1998: 205), koja joj je 1952. godine dodelila i prestižnu nagradu za *Priču iz ogledala* (*Spiegelgeschichte*). Nakon dodele ove nagrade postala je poznata i široj čitalačkoj javnosti u Nemačkoj i Austriji.

Ilze Ajhinger je pored romana objavila nekoliko zbirki pripovedaka: *Govor ispod vešala* (*Rede unter dem Galgen*, 1952), *Okovani* (*Der Gefesselte*, 1953), *Eliza, Eliza* (1965) i *Vest o danu* (*Nachricht vom Tag*, 1970). Pošto se okušala u više književnih žanrova, objavila je i nekoliko zbirki različitih vrsta tekstova: zbirku priča, dijaloga i pesama *Gde stanujem* (*Wo ich wohne*, 1963), kao i knjigu *Loše reči* (*Schlechte Wörter*, 1976), u kojoj su se pored pripovetki našle pesme u prozi i radio-drama *Gare Maritime*.

S pisanjem radio-drama je Ajhinger počela pedesetih godina pod uticajem svog muža Gintera Ajha (Günter Eich), najznačajnijeg predstavnika ovog žanra. Otuda njene prve radio-drame *Dugmad* (*Knöpfe*, 1953) i *Poseta u sveštenučkoj kući* (*Besuch im Pfarrhaus*, 1962), u potpunosti žive od glasova i reči i u njima se na fantastičan način prikazuju najdublji slojevi ljudske svesti. *Dugmad* je simbolička igra o strahu od života, o opredmetljavanju (dugmad) čoveka u otuđenom društvu, kao i o smrti koju čovek donosi čoveku. Godine 1957. je objavila i zbirku 18 imaginarnih dijaloga i scena pod nazivom *Pred nestajanje: Ni u koji čas* (*Vor dem Verschwinden: Zu keiner Stunde*)

(Bortenschlager 1998: 205, 425-426, Barner 2006: 257), a zatim sledi i zbirka od četiri radio-drame *Okland (Auckland, 1969)*.

Ako se prati razvojna linija njenog stvaralaštva, primećuje se da se kasnije priče i radio-drame udaljavaju od uobičajenog poimanja stvarnosti, u njima dominiraju irealnost i snovi, a sve je izraženija i subverzivna jezička kritika, kao što se vidi u naslovu zbirke *Moj jezik i ja (Meine Sprache und ich, 1976)*. U ovoj zbirci je sakupljen najveći deo pripovedaka nastalih između 1949. i 1976. godine, a uvodni esej tematizuje nedostatnost jezika kao sredstva izražavanja. Nakon što je izašla njena zbirka kraćih tekstova *Klajst, mahovina, fazani (Kleist, Moos, Fasane, 1996)*, Ajhinger je napravila dugu pauzu u pisanju i tek se 2001. godine ponovo pojavila na književnoj sceni sa autobiografijom *Film i kob: Blic slike jednog života (Film und Verhängnis: Blitzlichter auf ein Leben)*. Nekoliko godina kasnije, u svojoj osamdesetečetvrtoj godini (2005), objavila je i knjigu *Neverovatna putovanja (Unglaubliche Reisen)*. Na svom književnom putu Ilze Ajhinger je dobila brojne nagrade, kao što su Nagrada Neli Zaks, Petrarkina nagrada, Nagrada Franca Kafke, Nagrada Marije Luize Kašnic, Nagrada Europalia za književnost, Nagrada Bavarske akademije lepih umetnosti i dr, ali je smatrala da je istinski talenat samo postojati na ovom svetu i pritom sačuvati vedrinu (Wirtz; Fechner 2012). Ipak, najveća nagrada od svih jeste da se njena dela čitaju.

Kratke priče Ilze Ajhinger u nemačkoj posleratnoj književnosti

Kratke priče Ilze Ajhinger zauzimaju posebno mesto u istoriji ovog žanra na nemačkom jeziku. Pojedine njene priče mogu da se posmatraju kao model ove književne vrste i na osnovu njihovih pripovedačkih osobnosti, kao i priča Volkfanga Borherta, Hajnriha Bela, Hansa Bendera i Marije Luize Kašnic, književni naučnici su izdvojili suštinske karakteristike nemačke posleratne kratke priče (Marx 2005: 47).

Priča iz ogledala, na primer, pripada grotesknom tipu kratke priče, u kojoj se povezuju smešno i užasno. Ajhinger koristi retku tehniku obrtanja hronološkog toka pripovedanja, pripoveda unazad i rekapitulira događaje od kraja do početka, suprotno linearnom pripovedanju unapred: u ovoj priči se pripoveda od sahrane do rođenja glavnog lika (Marx 2005: 49, 69, 75). Kao i u priči *Okovani*, u kojoj se na apstraktan način u formi parabole prikazuje model postojanja i čovekove otuđenosti, u *Priči iz ogledala* je primetan Kafkin uticaj, i to upravo u elementima parabole, nadrealizma, kao i izražene mašte. U perspektivi mrtve žene se na nadrealan način spajaju retrospektiva i simultanost, jer priča je doslovno napisana od kraja, a obrtanjem se menja i smer događaja i otkriva sve ono što je odredilo život koji se upravo okončao. Tako, na primer, devojka sa zakašnjenjem protestuje protiv fatalnog abortusa na koji ju je nagovorio njen momak i na koji je pristala protiv svoje volje, čime ukazuje na problem popuštanja tuđoj odluci. Budući da nema zaokružen kraj, ova priča predstavlja ne samo formalno, već i

sadržinski pravi izazov za čitaoca (Marx 2005: 139-140). Na kraju, u priči se prepoznaju i uticaji filozofije egzistencijalizma, jer ona predstavlja jedan u sebe zatvoren poetski kosmos uzaludnosti svih napora, uzaludnosti koja predstavlja život, ali ova priča postoji „uprkos tome“, kao neka vrsta protesta protiv tog uvida u prirodu života (Schnell 2003: 204). Upravo suočen sa iskustvom smrti, čovek kroz pisanje i priču može ponovo da otkrije svoj život, kao što to čini i ženski pripovedač u *Priči iz ogledala* (Reichensperger 1991: 10).

Tekst *Otvorena naredba* (*Die geöffnete Ordner*) spada u otvorene priče sa zatvorenim krajem. Ovaj tip se uglavnom završava ili nekom neočekivanom strukturalnom poentom ili otkrivanjem stilske poente u munjevitom otkriću na samom kraju (Marx 2005: 69). U njoj autorka oštro reaguje na ratnu stvarnost i prikazuje ispraznost, apsurdnost i strah u svakodnevici jednog vojnika (Reichensperger 1991: 12).¹ Upravo ova priča Ilze Ajhinger se najčešće nalazi u interpretacijama i antologijama, pored priče *Prozor-pozorište* (*Fenster-Theater*). Kao primer priče sa poentom (Marx 2005: 178, 140), *Prozor-pozorište* pokazuje da čak i u vreme ponovne izgradnje i potiskivanja misli o smrti i ratu, u savremenom društvu još uvek postoje slučajevi denuncijacije. Autorka namerno skreće pažnju na ugroženost pojedinca, jer tek kada čovek postane svestan te ugroženosti, on može i intenzivno da doživljava stvarnost (Reichensperger 1991: 2).

Asocijativno monološka forma kratke priče nije česta, ali ju je pored Ilze Ajhinger koristio i Wolfgang Vajrauh (Wolfgang Weyrauch). U toj formi je pisana priča *Miš* (*Die Maus*), u kojoj već postepeno dolazi do ukidanja fabule. U ovoj arabeskoj priči s mnoštvom asocijacija prostor i vreme nisu jasno određeni, već se autorka u procesu refleksije koncentriše na sadašnjost, na „ovde“ i „sada“, čime se postepeno okreće od epskog ka lirskom. *Govor ispod vešala* (*Die Rede unter dem Galgen*) je takođe asocijativno povezivanje detalja u tok govora pripovedača u prvom licu, pri čemu autorka i ovde koristi stilsku arabesku. Na taj način se situacija trenutka proširuje, odnosno produžava se trajanje tog trenutka, tako da Ajhinger u isto vreme i komprimira tekst i koristi kompleksniju strukturu, ali poštuje jedinstvo vremena i mesta (Marx 2005: 43, 140, 153). Prema ovoj priči je nazvana i cela zbirka objavljena 1952. godine, jer Ilze Ajhinger pripovedanje posmatra kao govor ispod vešala. Sve priče su određene svojim granicama, a kad počnemo da govorimo ispod vešala, onda govorimo o samom životu, jer iskustvo bliske smrti nas navodi da ponovo otkrijemo život, kako za sebe, tako i za druge (Aichinger 1991: 9-11).

¹ Redakcija časopisa *Vestermanov mesečnik* (*Westermanns Monatshefte*) je 1960. godine ovaj tekst uvrstila među pet najboljih kratkih priča koje su ispunile sledeće kriterijume: savremena sadržina, tema iz svakodnevnog života, događaj koji drži pažnju čitaoca, adekvatan jezik i stil. Po broju glasova čitalaca, priča Ilze Ajhinger se našla na trećem mestu, posle Borhertove i Belove priče (Marx 2005: 146).

Iako se Ajhinger već tokom sedamdesetih godina distancirala od ove književne vrste, kao i Marija Luize Kašnic i Martin Valzer, njene priče su ušle u školski kanon nastave nemačkog jezika. Međutim, izbor nije uvek bio najbolji, jer, na primer, *Priča sa Meseca (Mondgeschichte)* nije sasvim pogodna za nastavu književnosti, s obzirom na njene slabosti: izveštačenost, namernu aktuelnost i iskonstruisanu dubinu (Marx 2005:91, 177). Međutim, kao jedan od najznačajnijih predstavnika posleratne kratke priče na nemačkom jeziku, Ilze Ajhinger ne samo da treba da bude zastupljena u školskim i univerzitetskim kanonima, već i u prevodnoj književnosti stranih kultura.

Prevodi kratke priče Ilze Ajhinger na srpski jezik

Ilze Ajhinger je čitalačkoj publici u Srbiji predstavljena sa nekoliko pesama,² jednim intervjuom (Štajnventner 1998: 446-448) i nekoliko kratkih priča. Olga Ellermeyer-Životić je prevela priču *Srebrni novčić (Silbermünze)*, a sve ostale Virđinija Pasku, i to *Priču iz ogledala, Moj slamnati otac, Plakat (Das Plakat), Priču sa meseca, Anđele u noći (Engel in der Nacht), Gde stanujem i Prozor-pozorište*. Svi ovi prevodi su nastali relativno kasno, tek krajem dvadesetog veka, nekoliko decenija nakon objavljivanja originalnih tekstova pedesetih godina, tako da može da se govori o zakasneloj recepciji Ilze Ajhinger u Srbiji. Pojednim prevodima prethodi ili ih prati kratka beleška o piscu, ali ozbiljno razmatranje, analiza i interpretacija njenih priča na srpskom jeziku nisu zabeleženi.

U časopisu za književnost i kulturu podunavskih zemalja *Sveti Dunav* (Ajhinger 1998c: 122-123) je ukratko predstavljena autorka i njen opus, a zatim je dat prevod priče *Srebrni novčić*. Prevodilac odlično prenosi atmosferu i emocije teksta u originalu, adekvatnost je, dakle, ostvarena na pragmatičnom, stilskom, a uglavnom i na semantičkom nivou. Samo na dva mesta čitalac zastaje, pomalo nesiguran kako da protumači smisao rečenice.

Prvi primer je rečenica „Karte su odisale lakom oduzetošću i možda je to bio početak dečje paralize, o kojoj se isto tako malo pouzdano znalo“. U originalu rečenica glasi: „Eine leichte Lähmung ging von den Karten aus, und vielleicht war das der Beginn der Kinderlähmung, von der man auch so wenig Sicheres wußte“ (Aichinger 1970: 8). Pitanje je šta to, u stvari, znači da karte „odišu oduzetošću“? Da li se to odnosi na oduzetost slikara? Ili su karte, u stvari, delovale parališući na one koje su ih držale u ruci? Deo prethodne rečenice glasi: „izgledalo je kao da su sivo crnilo i siva belina zauvek usisale njihove poglede“, a sledeća: „Tek kada je čovek već držao novčić u ruci, odvojile su oči od karata i vratile ih oklevajući u koverat“. Na osnovu konteksta se vidi da nije reč o tome da karte „odišu oduzetošću“, već o tome da je pogled na njih na neki

² Prevodi Božidara Zeca su objavljeni u časopisu *Poezija* 1998. godine (god. 3, br. 11, str. 53-62), a prevodi Branimira Živojinovića mogu da se nađu u *Bibliografiji Branimira Živojinovića* u izdanju časopisa *Mostovi* (www.mostovi.net).

čudan način paralisao ove žene. Predlog za alternativni prevod bi glasio: „Karte kao da su ih pomalo paralisale, a možda je to bio i početak dečije paralize, o kojoj se isto tako mnogo toga nije pouzdano znalo“.

U drugom slučaju prevodilac u tekstu koristi sintagmu „tmurna zelena boja“ kao prevod za „ödes Grün“. Spoj je svakako neobičan, pesnički, tako da je ovo pravi prevodilački problem. Međutim, pridev „öde“ ima nekoliko značenja: pust, napušten, osamljen; nenaseljen, nenastanjen; dosadan, jednoličan, prazan, isprazan, pust (Hansen-Kokoruš, Matešić, Pečur-Medinger, & Znika 2005: 1218). Reč je o zelenoj koverti, koja je „kao uličnom prašinom poprskana“. To nije tamna nijansa zelene, već osećanje kojom ona odiše, osećanje napuštenosti, usamljenosti, kao da je prekrivena prašinom puteva kojima je stranac prošao. Zelena su i polja prema kojima se on zaputio, ali u njegovom životu to nisu plodna, obrađena, nastanjena polja. Očigledno je ova sintagma puna značenja, koja je svakako veoma teško adekvatno preneti na srpski jezik. Mogući prevod bi glasio: „posmatrala je njegovu zapuštenu zelenu boju, koja kao da je bila posuta uličnom prašinom“.

Svi ostali prevodi kratkih priča na srpski jezik potiču od Virđinije Pasku i prevashodno zahvaljujući njoj je proza Ilze Ajhinger i predstavljena čitalačkoj publici u Srbiji. *Priča iz ogledala* je objavljena zajedno sa pričom *Moj slamnati otac* u časopisu *ProFemina* (Ajhinger 1998a: 20-26), časopisu za žensku književnost i kulturu. Ilze Ajhinger, je, dakle, ušla u srpsku književnost prvo kao Austrijanka (*Sveti Dunav*) i kao ženski pisac (*ProFemina*), a tek onda i kao značajan predstavnik posleratne književnosti na nemačkom jeziku.

Prevod *Priče iz ogledala* ima dinamičniji ton pripovedanja nego original, tempo nemačkog teksta je donekle mirniji, smireniji. Osim toga, na pojedinim mestima čitalac zastaje, a tok pripovedanja kao da se prekida. Međutim, kad se pogleda izvornik, vidi se da nije reč o greškama, već o sporadičnim neuglačanostima stila. Iz rečenice „Odmah potom kola s tvojim kovčegom ponovo voze uz dugačku ulicu“ u prvi mah može da se pomisli da kola voze „pored“ ulice, a ne „uzbrdo“, kao što je slučaj u originalu („Gleich darauf fährt der Wagen mit deinem Sarg wieder hinauf“). Kada sveštenik „steže mladiću ruku i želi mu, zbunjen, mnogo sreće“, prevodilac ne daje do znanja da je zbunjenost i osećanje smetenosti, nesigurnosti, u stvari, bilo razlog da je sveštenik u toj situaciji, posle sahrane njegove devojke, mladiću sasvim neprikladno poželeo sreću („schüttelt dem jungen Mann heftig die Hand und wünscht ihm vor Verlegenheit viel Glück“).

Na semantičkom nivou ponegde se može naći odstupanje od originala, kao kada se „Spatzen schreien“ prevodi kao „vrapci grakću“, a „heulen“ kao „urlati“, iako se u datom kontekstu pravi paralela između brodova i žene: „Brodovi smeju da urlaju, ali ti ne smeš da vičeš.“ U pozadini je osećanje bola i tuge zbog izgubljenog deteta, pa je pitanje da li brodovi u tom slučaju „urlaju“ ili „zavijaju“, budući da se verovatno čuje zvuk sirena.

Glagol „machen“ se često doslovno prevodi sa „učiniti“, čak i onda kada to nije uvek adekvatan prevod, na primer: „Učini da moje dete opet živi!“ ili „more koje čini neopreznim“ ili „čini da bude oprošteno“.

U prevodu priče *Moj slamnati otac* takođe postoje stilske neujednačenosti, ali i propusti, kao što je prevod glagola „einlassen“, koji, doduše, znači „upustiti se“, ali u srpskom jeziku traži dopunu. Umesto „moj otac se nije upustio sa njim“ trebalo bi da stoji „moj otac se nije upustio u svađu sa njim“. Isto tako, pogrešno je shvaćena rečenica „Wenn mein Vater die Eiszapfen um sich hat, in Kreisen und Halbkreisen, hell wie Lanzenschäfte, aber klüger, ist er in seinem Glück“, koja je prevedena na srpski kao „Kad moj otac oko sebe ima ledenice, u krugovima i polukrugovima, svetle kao kopljišta ali pametnije, srećan je“. U ovom slučaju pridevi „svetao“ („hell“) i „mudriji, pametniji“ („klüger“) su predikativi uz pomoćni glagol „biti“ („sein“), a ne sintagma „u svojoj sreći“ („in seinem Glück“), koja ima funkciju dodatka. Alternativni prevod bi bio: „Kad moj otac ima ledenice oko sebe, u krugovima i polukrugovima, on svetli kao koplja, ali je mudriji, u svojoj sreći.“

Uz prevod priče *Plakat i Priča sa Meseca* u *Mostovima* (Ajhinger 1998b: 428-435) nalazi se i kratka beleška o autorki. U samom prevodu se mogu naći nejasne sintagme, čija značenja mogu da se razjasne tek ukoliko se pročita original. Na osnovu rečenice „možda su se plašili da će postati aveti i javiti se sami sebi“, nije jasno na kakvu vrstu javljanja se misli, što razjašnjava original: „vielleicht hatten sie Angst, zu Gespenstern zu werden und sich selbst zu erscheinen“ – očigledno je da se radi o „pojavljivanju duhova“. Isto tako, smeta rečenica „ruke mu behu bačene uvis“ kao prevod rečenice „seine Arme waren hochgeworfen“ u značenju „podignute uvis“. Prevodilac generalno ima tendenciju ka doslovnom prevođenju, daje prioritet vernosti originalu, a ne ciljnom jeziku i ciljnoj kulturi.

Originalni naslov *Priče sa Meseca* (Ajhinger 1998b: 432-435) glasi *Mondgeschichte*, što može da se prevede na nekoliko načina, kao „priča sa Meseca“, „priča o Mesecu“, „Mesečeva priča“. Samo deo radnje se odigrava na Mesecu, koji u ovom tekstu nije bitan kao mesto, već kao simbol, tako da je ponuđen naslov najmanje adekvatan. Neobične su sintagme „taj su gest pronašli“, doslovan prevod „man fand diese Geste“, ili „peva u sastavcima“ kao prevod za „in den Fugen sang“, ili „prionula mladost“ za „haftende Jugend“. Svakako nije lako prevesti ove sintagme, ali doslovan prevod nije najbolje rešenje, već je potrebno više se prepustiti duhu srpskog jezika, dok se ne nađe adekvatan prevod. Mogući su prevodi „našli su odgovarajući/ pravi gest“, „fugne pevaju/ škripe“, „mladost koja ostaje“ – ovi primeri pokazuju da uvek postoji alternativa u potrazi za boljim rešenjima kod prevođenja.

U priči *Anđeli noći* (Ajhinger 2000a: 868-873) zbunjuje prevod „sunčani od crnila“ za dane u decembru koji „aus der Schwärze sonnig werden“, odnosno, dane „kad sunce

grane iz tmine". Isto tako, metafora „smatrala [...] odjek jutarnjih zvona šumom krila“ u prevodu nije sasvim uspela, jer teško da se zvona i šum mogu porediti, pogotovo što u srpskom jeziku postoji i sintagma „lepet krila“, koja daleko bolje prenosi sliku „Rauschen von Flügeln“ u poređenju sa zvonima.

Priče *Gde stanujem* i *Prozor-pozorište* objavljene su u *Letopisu Matice srpske* (Ajhinger 2000b: 43-48) i prevod obe priče je uglavnom adekvatan na sva tri nivoa. Međutim, prevod je ponekada vrlo doslovan, prevodilac kao da gubi iz vida da je slobodniji prevod kod književnih tekstova često bolje rešenje. Tako, na primer, *Pozorište na prozoru* zvuči ipak mnogo bolje nego doslovni prevod nemačke složenice *Prozor-pozorište*.

Poslednjih deset godina priče Ilze Ajhinger se nisu prevodile, tako da prevod teksta *Sumnja u balkone* (*Zweifel an Balkonen*) predstavlja oživljavanje recepcije opusa ove autorke. Priča je objavljena u zbirci *Loše reči* (1976), u kojoj je već primetno eksperimentisanje sa fragmentima reči, a izbor i grupisanje tih reči se samo na prvi pogled čine proizvoljnim, jer Ajhinger daje subverzivnu kritiku jezika. Kad je reč o temama, u ovoj zbirci autorka usmerava pogled na ono što je sporedno, besmisleno, prećutkivano, neobično (Lubkoll 2001) – kao što su balkoni u zavičaju.

Zaključak

Život Ilze Ajhinger je pružio mnogo materijala za pisanje romana, kratkih priča, pesama i radio drama. Pojedine njene kratke priče spadaju u najbolja dostignuća ovog žanra i predstavljaju tipične primere ove književne vrste, pa su stoga uvrštene u školski i univerzitetski kanon, a i prevedene su na više stranih jezika.

Prevodi priča Ilze Ajhinger na srpski jezik su nastali krajem prošlog veka (1998, 2000), pre i posle toga se njena proza ne prevodi, tako da se može govoriti o slaboj i zakasneloj recepciji njenog dela. U prevođenju njenih kratkih priča istakle su se Olga Ellermeyer-Životić i Virđinija Pasku, koja je prevela najveći deo proznih tekstova. Prilikom prevođenja je najteže bilo prenošenje metafora i neobičnih jezičkih spojeva, problem koji se uglavnom rešavao doslovnim ili nejasnim prevodom. Međutim, kad je reč o književnom prevođenju osećaj za jezik ciljne kulture daje veću vernost u slobodi, jer prevodilac koji sledi taj osećaj ostvaruje adekvatnost celokupnog prevoda i prenosi duh i osećaj originala.

Primarna literatura

Aichinger, Ilse (1970). Die Silbermünze. U Willi Fehse (ur.). *Deutsche Erzähler der Gegenwart: Eine Anthologie*. (7-10). Stuttgart: Reclam.

- Aichinger, Ilse (1991). Das Erzählen in dieser Zeit. *Der Gefesselte* (9-11). Frankfurt am Main: Fischer.
- Ajhinger, Ilze (1998a). Priča iz ogledala. Prev. Virdžinija Pasku. *Pro Femina*, (15-16), 20-26.
- Ajhinger, Ilze (1998b). Priče. Prev. Virdžinija Pasku. *Mostovi* 29 (3), 428-435.
- Ajhinger, Ilze (1998c). Srebrni novčić. Prev. Olga Ellermeyer-Životić. *Sveti Dunav*, (4), 122-123.
- Ajhinger, Ilze (2000a). Anđeli u noći. Prev. Virdžinija Pasku. *LMS*, 466 (12), 868-873.
- Ajhinger, Ilze (2000b). Dve priče. Prev. Virdžinija Pasku. *LMS*, 466 (7-8), 43-48.
- Štajnventner, Brita (1998). Nekoliko pitanja u pismima – razgovor sa Ilze Ajhinger. Prev. Virdžinija Pasku. *Mostovi*, 29 (3), 446-448.

Sekundarna literatura

- Barner, Wilfried (2006). *Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart*. München: Beck.
- Bortenschlager, Wilhelm (1998). *Deutsche Literaturgeschichte*. Bd. 2. Wien: Leitner.
- Glaser, Horst A. (1997). *Deutsche Literatur zwischen 1945 und 1995*. Bern: Haupt.
- Hansen-Kokoruš, Renate, Matešić, Josip, Pečur-Medinger, Zrinka, & Znika, Marija (2005). *Deutsche-kroatisches Universalwörterbuch*. Globus: Zagreb.
- Lubkoll, Christine (2001). Schlechte Wörter. U *Lexikon der deutschen Literatur*. München: Systema.
- Marx, Leonie (2005). *Die deutsche Kurzgeschichte*. Stuttgart: Metzler.
- Reichensperger, Richard (1991a). *Die Bergung der Opfer in der Sprache: Über Ilse Aichinger – Leben und Werk*. Frankfurt a/M: Fischer.
- Reichensperger, Richard (1991b). Zu Ilse Aichinger: *Der Gefesselte* (2-3). Frankfurt a/M: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Schnell, Ralf (2003). *Geschichte der deutschsprachigen Literatur seit 1945*. Stuttgart: Metzler.
- Wirtz, Susanne, & Fechner, Meike (2012). Ilse Aichinger. Preuzeto sa <http://www.hdg.de/lemo/html/biografien/AichingerIlse/index.html> (21.05.2012)

Zusammenfassung

ILSE AICHINGERS KURZGESCHICHTEN IN DER DEUTSCHEN UND SERBISCHEN LITERATUR

Ilse Aichingers Leben hat viel Stoff für ihren Roman, ihre Kurzgeschichten, Gedichte und Hörspiele geboten. Einzelne ihrer Kurzgeschichten gehören zu den besten Leistungen dieses Genres und stellen typische Exemplare dieser Gattung dar, so dass sie in den Schul- und Universitätskanon eingegangen und in viele Fremdsprachen übersetzt worden sind.

Die Übersetzungen von Ilse Aichingers Erzählungen ins Serbische entstanden am Ende des vorigen Jahrhunderts (1998, 2000). Davor und danach wurde ihre Prosa nicht übersetzt, so dass man die Rezeption ihres Werkes als schwach und verspätet bezeichnen kann. Beim Übersetzen ihrer Kurzgeschichten haben sich Olga Ellermeyer-Životić und besonders Virđinija Pasku hervorgetan, die den größten Teil ihrer Prosawerke übersetzt hat. Das größte Übersetzungsproblem war Übertragung von Metaphern und ungewöhnlichen Kollokationen, ein Problem, das durch wörtliche oder unklare Übersetzung meist nur unzureichend gelöst wurde. Doch in der literarischen Übersetzung verleiht das auf die Zielkultur bezogene Sprachgefühl im Grunde mehr Treue in Freiheit, denn eine Übersetzerin, die diesem Gefühl folgt, erreicht die Adäquatheit der Gesamtübersetzung und kann den Geist und das Gefühl des Originals übertragen.

Schlüsselwörter: *Kurzgeschichte, Ilse Aichinger, Übersetzungsanalyse, Übersetzungskritik.*